

Petrana Koleva

(Bulgaria, Bulgarian Academy of Sciences)

A New Bilingual Encyclopedia Sofia

Bulgarian Academy of Sciences, Bulgarian Encyclopedia Scientific Information Centre, Trud Publishing House, Sofia, 2017, 416 p. ISBN: 9789543984923

Abstract: The first specialised ‘knowledge domain’ about the Bulgarian capital, Encyclopedia Sofia (Bulgarian Encyclopedia Scientific Information Centre and Trud Publishing House, Sofia 2017), fully corresponds to its title and purpose. It acquaints the reader with the millennial history of the settlement (since the early Neolithic to the present day) coupled with abundant information about the contemporary city.

It is a well-known fact in encyclopedia making that composing entries about present day is the most difficult task. The process of collecting information has required great insistence and efficiency on behalf of the authors. Encyclopedia Sofia is among the few encyclopedic publications that at the time of their release have not required the difficult and painful process of updating – the articles cover places, establishments, etc. founded or discovered as late as 2016, and the book itself was published in September 2017.

Almost every section of the overview ends with a paragraph starting with ‘nowadays’ (the last paragraph in the Cultural Life Section, for example, reads: ‘Nowadays, Sofia offers 28 museums and houses/museums of famous persons, 4 national, 3 municipal and many private arts galleries. The literary wealth of the city is stored in 9 large libraries with a combined book-stock of 18,762,576 volumes, as well as in many libraries of community centres, secondary and higher schools, museums, institutions, companies. There are 22 (dramatic, puppet, opera and operetta) theatres and 15 cinemas in the capital. The Healthcare Section concludes that ‘Nowadays, there are 484 medical establishments in Sofia – 68 multiprofile and specialised hospitals and 416 national and regional medical, health and dental centres.

Each page in the A–Z part features entries about contemporary places, establishments, etc., some of them existing since as late as 2016. The information about earlier ones generally indicates their current status. Perhaps the most significant contribution of the authors is that Encyclopedia Sofia offers the readers ‘a tour’ around the present-day Bulgarian capital and acquaints them with its current condition.

Encyclopedia Sofia takes an undeniable interest in the cultural life of the city, placing emphasis on its development and on Sofia’s role as a centre and focus of culture in Bulgaria. Apart from the overview sections, culture is abundantly covered in the alphabetical part which features articles on many cultural institutions. Out of the 450 articles in the A–Z Section, more than 150 deal with culture: cultural institutes, periodical cultural events, ensembles, choirs, orchestras, theatres, literary monuments, schools, universities, publishing houses, monuments, exhibition spaces, galleries, museums.

The rich, mostly colour illustrations must be added to the merits of Encyclopedia Sofia. About 700 photographs, reproductions of paintings, maps, diagrams, drawings, which

have been obtained from over thirty individual authors and institutions, illustrate the respective articles. The abundant pictorial matter enriches the book, making it a luxurious album, while complementing and significantly expanding its content. Only about 40 out of the 390 pages are not supplied with illustrations, and about 30 pages contain only illustrations, some of which are folded on two adjacent pages.

The authors of Encyclopedia Sofia are highly-experienced encyclopedists.

Петрана Колева
(България, БАН)

Що значи съвременна енциклопедия?

Подробно обяснение на понятието *енциклопедия* се намира в третото, „значително допълнено и разширено издание“ на Речник на чуждите думи в българския език (Хемус, С., 1947, с. 144) от проф. д-р Стефан Младенов: „Доста голяма книга, обикновено редица, с повече (десетки) томове, що дават по азбучен ред на имената и думите сбити, ала верни и правилни познания..., образованието в кръг, сир. кръгът на общите образователни науки (включит. изкуства и занаяти); ... възпитание, образование...“.

От това гледище първият специализиран „кръг от знания“ за българската столица – Енциклопедия „София“ (Книгоиздателска къща „Труд“, С., 2017) отговаря напълно на заглавието и предназначението си. Читателят намира в нея както историята на селището от хилядолетия (от ранния неолит) до наши дни, така и богата информация за съвременното състояние на града.

Преди всичко би трябвало да се подчертае, че авторките на енциклопедията – Таня Кадийска, Елена Блажева и Мариана Савова – проявяват новаторство в енциклопедическото дело. Те продължават, но разнообразяват и обогатяват, приложеното в Българска джобна енциклопедия (2009) тематично подреждане на материала (Вселената, Земята, Растителен и животински свят, Човекът, Обществото, Светът, България). В структурата на Енциклопедия „София“ са съчетани обзорна тематична и азбучна част А – Я. За пръв път в издание на Научноинформационния център „Българска енциклопедия“ (НИЦБЕ) при Българската академия на науките е включен Азбучен показалец на личните имена, който до известна степен, но не напълно, компенсира липсата на персоналии (статии за лица) в Азбучната част. Разчупена е традиционната композиция на класическата енциклопедия (азбучно подреждане на статии); материалът се третира по-свободно, обособена е дори тема „Разходка из улиците на София“ (подбор на основни булеварди, площади и улици в града, представени в Азбучната част с историята и забележителностите си), което безспорно прави книгата по-интересна и по-четивна – да се търси не само за справки, а и за четиво, като роман, с очакване и получаване на още, обикновено непознати или малко познати интересни факти. За пръв път НИЦБЕ издава двуезична енциклопедия, което е още един плюс в работата му. Между нововъведенията би трябвало да се изтъкне и посочената накрая обобщена библиография – досегашни книги за София. Това също улеснява читателите и ги насочва към цели трудове, които, ако са

фрагментирани към отделни статии, губят главно от своето емоционално и възпитателно въздействие.

Едва ли могат да се намерят пропуски във включените раздели: Географско разположение и природни богатства, Население, Столична община, Символите на столицата, София расте, но не старее, Преди хилядолетия, Сердика и античността, Средновековие – българският Средец, София под османско владичество, От Княжество България до Република България, Превръщането на столицата в модерен град, Стопанско развитие, Дарители, благодетели и спомоществователи, Общество, София – просветен и книжовен център, Духовен живот, Културен живот, Здравеопазване, Спорт и туризъм. Всички са разработени по премислен план, с логическа последователност, дават достатъчна основна информация. Точният, ясен, общодостъпен, на места образен и емоционален език (цитират се дори художествени текстове – Иван Вазов, Христо Смирненски), показващ и личните чувства на авторките към града, „стопля“ общоприетия строго информативен енциклопедически стил.

Много съществена отличителност на Енциклопедия „София“ е, че в нея са търсени и показани не само важни софийски събития и дейности, но и (в повечето случаи това е главното) хората, които са ги осъществили, като се внимава да не би някой да бъде подценен. Софийските бележити личности стават близки на читателя; той си представя тяхната енергия, усилията им, нелишени от любов и привързаност към града, и грижата им за неговия просперитет, които понякога стават опасни (Димитър Петков например ги заплаща с живота си). За 57-те досега кметове на София, събрани в прецизна таблица с имената и периодите на кметуването им, е казано, че всички имат „принос, по-голям или по-малък“ в превръщането на столицата в европейски град, и чак след това се открояват най-заслужилите. От статията Гербът на София например (с. 23) научаваме, че в изработването на проекта и в изпълнението му участват: Христо Попов (кмет), Вацлав Добруски (директор на Народния музей), Иван Мърквичка (директор на Рисувалното училище, днес Национална художествена академия), Харалампи Ташев (художник изпълнител на първия проект (1900 година и на герба от 1928 година), Борис Ангелушев, който прави по-опростен вариант, Иван Радоев и други компетентни специалисти, които уточняват отделни елементи от символа на столицата. Малката статия Балет „Арабеск“ (двайсетина полуред на с. 95) съдържа шест имена на балетни дейци, дали облика на съвременната формация, и на двама композитори. В надписа на илюстрацията Идейна възстановка на крепостта Сердика от III – IV век са изброени 11 имена на изследователи и две на ръководители на изпълнителския екип. Примерите от този род са многобройни. За дейците на столицата се пише с признателност и благодарност. Безспорен е и възпитателният ефект от подобен подход – нали енциклопедията не само образова, но и възпитава.

Не са спестени и отрицателни прояви на отделни ръководители. Може да се пожелае по-смело посочване и още по-строго лично отношение към грешки и недомислия. Казано е например, че до 60-те години на XX век общината се помещава в сградата на ъгъла на днешните улици „Гурко“ и „Дякон Игнатий“, в която след това е била Градската библиотека; че тази сграда е била взривена и на това място е построен... хотел. Липсва очаквано от читателя допълнение: че разрушаването на паметника на културата е станало през 1994 година по време на кмета Александър Янчулев, и то в навечерието на 24 май.

Опитът на енциклопедическата кухня показва, че най-трудно се съставят статии за съвременността. Миналото, изцяло или докъдето е можело, е проучено, изледваното

е описано и издадено. Съвременето е изключително динамично: появяват се нови обекти, които трудно добиват завършен вид; дори трудно се стига до окончателните им имена (да си припомним например колко колебания имаше за названието на най-новата софийска художествена галерия, докато се стигне до Квадрат 500); трудно се откроява най-същественото в дейността им, което именно е най-нужно за енциклопедическата статия; невинаги от съответното място се отговаря правилно и навреме на писма и друг вид искания на сведения. Най-сигурни са личните посещения и живите “въпросници” (в случая НИЦБЕ е бил улеснен само от факта, че всичко интересуващо го е в София). В събирането на сведения са били нужни голяма настойчивост и експедитивност. Енциклопедия „София” е между малкото енциклопедически издания, които при излизането си не са се нуждаели от трудния и мъчителен процес на осъвременяване – статиите обхващат и обекти, открити през 2016 година, книгата излиза през септември 2017.

Почти всеки раздел от обзорната част завършва с абзац, който започва с думата днес (последният абзац от частта Културен живот например гласи: “Днес в София има 28 музеи и къщи музеи на именити личности (случайно ли в Азбучната част е пропусната къщата музей “Никола Вапцаров”? б. м. – П. К.), 4 национални, 3 общински и много частни художествени галерии. Книжното богатство се съхранява в 9 големи библиотеки с библиотечен фонд 18 762 576 тома, както и в множество библиотеки към читалища, средни и висши училища, музеи, ведомства, дружества. На територията на столицата работят 22 театъра (драматични, куклени, оперен и оперетен) и 15 кина”. В дела Здравеопазване заключението е: “Днес в София има 484 лечебни заведения – 68 многопрофилни и специализирани болници и 416 национални и районни медицински, здравни и дентални центрове”). Неслучайно такъв завършек липсва в най-динамичните области, например в раздела Стопанско развитие.

В частта А – Я на всяка страница се срещат статии за съвременни, някои появили се през 2016 година обекти. В информацията за по-ранни формирания по принцип се посочва сегашното им състояние. Може би най-значителната заслуга на НИЦБЕ и авторките е, че в Енциклопедия „София” читателят се движи из съвременната българска столица и опознава съвременното ѝ положение.

В Енциклопедия „София” личи несъмнен интерес към въпросите на културата, поставя се ударение върху нейното развитие, върху София като средище и средоточие на културния живот в България. Освен в обзорите тя е застъпена в Азбучната част със статии за много културни институти. От 450-те статии в А – Я повече от 150 са за култура: за културни институти, утвърдени периодични културни събития и прояви, за ансамбли, хорове, оркестри, театри, книжовни паметници, училища, университети, издателства, паметници, изложбени зали, галерии, музеи. Подсещашо е отбелязването на държавната финансова подкрепа за живота на културни дружества в миналото (например за Дружеството за подпомагане на изкуството в България). Ако се вземат предвид и статиите за манастири от Софийската Мала Света гора и за множество софийски църкви с посочена културна, духовна дейност, делът на културата още повече натежава. Без съмнение в Енциклопедия „София” културата е приоритет.

Към достоинства на Енциклопедия „София” непременно трябва да се добави богатата, преобладаващо цветна илюстрация. Около 700 фотографии, репродукции на живопис, карти, схеми, чертежи, приложени към съответните статии, получени от над тридесет индивидуални автори и институции, насищат книгата с

нагледност, правят я луксозен албум, допълват и значително разширяват съдържанието на написаното. От около 390 страници само около 40 са без илюстрации, а други около 30 са заети само от илюстрации, някои от които са разположени фолиообразно на две съседни страници. Заслужава специална похвала Дея Вълчева, изработила макета на книжното тяло. Надписите под илюстрациите обаче са бледи, трудно се четат, бихме желали да бъдат по-ясни, може би и чрез използване на друг шрифт. Тази неизправност обаче лесно може да се избегне.

С благодарност би следвало да се отбележи и приносът за успеха на изданието на научните консултанти Снежана Горянова, Валентина Върбанова, Марияна Маринова, Лили Големинова, Светла Бенева.

Само индивиди с нравствени и духовни увреждания биха останали равнодушни при срещата си с Енциклопедия „София”. Другите има от какво да се развълнуват, да се зарадват, разчувстват, да обикнат повече своя град и българската столица.

Към пожеланията за евентуално второ издание на Енциклопедия „София” освен включването на персоналии за основните дейци (да си представим, че обемът на книгата се увеличи; явно сегашният не е позволил това) можем да добавим и прецизирането на някои основни обществено-политически понятия (например за политическите системи, през които минава българската държава през XX век), за което ще са нужни консултации с по-широк кръг историци и други специалисти по обществени науки (дано и те по-скоро постигнат консенсус по неуточнените въпроси).

В заключение нека прозвучат още веднъж имената на авторките на Енциклопедия „София”: Таня Кадийска, Елена Блажева и Мариана Савова – перфектни енциклопедистки и предани на работата си труженички от възрожденски тип, които са испедепсали книгата (има употребявана в миналото дума “изпедепсвам”, която означава да направя нещо перфектно, отлично, превъзходно). Без тяхното усърдие, без компетентността на преводачките Ана Вълчанова, Елена Недялкова и Майя Пашова, без съдействието на редакторките Ива Георгиева-Чалъкова, Тодорка Младенова и Мирослава Бенковска, също опитни енциклопедистки (оформя се чисто женски екип), без НИЦБЕ и финансовата подкрепа на Столичната програма Култура на Столичната община не би се родила чудесната Енциклопедия „София”. И още едно пожелание: нека укрепва сътрудничеството между НИЦБЕ и КК “Труд”, което доказва вече как се създават съвременни енциклопедии.